

Herald pedagogiki. Nauka i Praktyka

wydanie specjalne

Warszawa

2020

ISSN: 2450-8160

nr.indeksu: 19464

numer: 54 (04/2020)

Redaktor naczelny: Gontarenko N.

KOLEGIUM REDAKCYJNE:

W. Okulicz-Kozaryn, dr. hab, MBA, Institute of Law, Administration and Economics of Pedagogical University of Cracow, Polska;

L. Nechaeva, dr, Instytut PNPu im. K.D. Ushinskogo, Ukraina.

K. Fedorova, PhD in Political Science, International political scientist, Ukraine.

Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour»

Druk i oprawa: Sp. z o.o. "Diamond trading tour"

Adres wydawcy i redakcji: 00-728 Warszawa, ul. S. Kierbedzia, 4 lok.103

info@conferenc.pl

Nakład: 80 egz.

Wszelkie prawa zastrzeżone.

Wszelkie prawa do materiałów prac należą do ich autorów.

Pisownia oryginalna jest zachowana.

Wszelkie prawa do materiałów w formie elektronicznej opublikowanych w zbiorach należą Sp. z o.o. "Diamond trading tour".

Obowiązkiem jest odniesienie do czasopismo.

Opinie wyrażane w artykułach czy reklamach są publikowane na wyłączną odpowiedzialność autorów, sponsorów lub reklamodawcy. W związku z tym ani Redakcja, ani Wydawca nie ponoszą odpowiedzialności za konsekwencje wykorzystania jakichkolwiek nieścisłych informacji.

Warszawa 2020

"Diamond trading tour" ©

ISSN: 2450-8160

Psychological features of the independent study providing of 10-11 grades students in the process of studying foreign literature	
Ruzhenska T.	89
Chronic hepatitis c: research of topical biochemical aspects in patients	
Yurko K.V., Solomennyk G.O., Vinokurova O.M., Verzunova V. O., Hladka I. O.....	91
Обучение чтению студентов-иностранцев на занятиях по украинскому языку (на материалах подготовительного отделения)	
Лесик А. В.....	94
English Teacher, Collegium Olympus, Kyiv	
Marchenko M., Kuleshova O.	97
The library as a object of spatial art in the information society and its educational activity	
Uvarov Y.V.	99
Професійне спілкування як комунікативна взаємодія майбутніх фахівців економічного профілю	
Лещінська А. В.	102
Principles of level b2 tests development for checking language competences at higher education institutions	
Urazova S.	108

Професійне спілкування як комунікативна взаємодія майбутніх фахівців економічного профілю

Лещінська А. В.

Викладач Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця

***Анотація.** У статті розкрито сутність поняття «професійне спілкування». Проаналізовано праці вчених, що працювали над цим питанням. Стаття освітлює синонімічність понять «професійне спілкування» та «ділове спілкування», а також їх відмінності. Подана стаття доводить важливість комунікативної функції.*

Продемонстрована актуальність даної проблеми зумовлена необхідністю з'ясування що майбутні фахівці економічного профілю вкрай потребують формування навичок професійного спілкування.

Ключові слова: спілкування, ділове спілкування, комунікація, професійне спілкування, фахівці.

Актуальність дослідження. Важливим чинником розвитку економіки України, подолання кризових явищ у фінансовому секторі є реформування підготовки фахівців економічного профілю й модернізація системи професійної освіти загалом відповідно до міжнародних стандартів.

Інтеграція в Європейський освітній простір, орієнтація на економічні системи розвинутих країн світу зумовили появу нових вимог щодо формування готовності студентів економічних спеціальностей до майбутньої професійної діяльності. Для студентів економічних спеціальностей дана тема має багато протиріч тому потребує подальшого дослідження.

Актуальність проблеми формування культури професійного спілкування майбутніх фахівців економічного профілю у закладах вищої освіти у контексті інтеграційних процесів, необхідність її дослідження й вирішення зумовлені низкою суперечностей між:

– підвищенням суспільних вимог до професійної компетентності майбутніх економістів та неналежним рівнем їхньої готовності до діяльності у мінливих соціально-економічних умовах;

– необхідністю підготовки економістів з високим рівнем сформованості культури професійного спілкування та недостатньою розробленістю теорії та практики розвитку навичок професійного спілкування у майбутніх фахівців цього профілю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчив, що останнім часом як вітчизняні, так і зарубіжні дослідники виявляють підвищений інтерес до аспектів міжкультурного, іншомовного професійного спілкування, зокрема: особливості професійної підготовки і методики навчання майбутніх економістів досліджували: Н. Бабич, Л. Босова, Н. Драб, Л. Знікіна, І. Козубовська, Н. Крилова, І. Маренкова, Л. Новікова.

Н. Колетвінова визначає професійне спілкування як процес поширення професійної інформації, яка відображає потреби представників певної професії [8].

С. Баукіна, М. Дороніна, А. Ковальов, О. Кубрак, М. Лебедева, Н. Потелло досліджували феномен ділового спілкування.

Мета даної статті полягає у з'ясуванні та розкритті сутності поняття «професійне спілкування».

Виклад основного матеріалу. Поняття професійного спілкування має широке і вузьке значення. У першому значенні його можна визначити як комунікативні навички і якості, властиві професіоналу, на відміну від дилетанта. Професіонал розглядається в цьому випадку як людина, яка має значний досвід і високі професійні стандарти. У вузькому розумінні професійне спілкування включає особливості, характерні для окремо взятої професії. Професійне спілкування – це важливий засіб і умова розв'язання завдань певної професійної діяльності. Якщо поза діяльністю люди керуються особистими мотивами, то під час професійного спілкування мета визначається характером і потребами професійної діяльності.

Визначено, що питання професійного спілкування майбутніх фахівців економічного профілю у відповідності до міжнародних вимог неможливо вирішити без формування і розвитку у них культури професійного спілкування. Від рівня розвитку культури професійного спілкування значною мірою залежить здатність економіста логічно і переконливо виражати свої думки, налагоджувати сприятливі взаємини зі співробітниками та партнерами, формувати позитивний мікроклімат в очолюваному колективі, займати адекватну психологічну позицію, долати бар'єри в спілкуванні тощо. Для того, щоб проаналізувати найважливіші підходи до розуміння сутності, структури та особливостей формування культури професійного спілкування у майбутніх фахівців економічного профілю, необхідно розглянути функції спілкування.

Функції спілкування (від лат. function – виконання, здійснення) – це зовнішній прояв властивостей спілкування, ті завдання,

які воно виконує у процесі діяльності індивіда в соціумі.

Відомі різні класифікації функцій спілкування: одні науковці, виокремлюючи їх, розглядають спілкування в контексті його органічної єдності з життям суспільства в цілому та безпосередніми контактами людей, інші – як обмін інформацією, взаємодію та сприйняття людьми один одного, ще інші – з погляду мети спілкування. Узагальнюючи різні підходи до проблеми функцій спілкування, можна говорити про багатоаспектний характер цього феномену.

Відомий фахівець з теорії та практики спілкування Ф. С. Бацевич відокремлює такі функції спілкування:

- контактну (створення атмосфери обопільної готовності передавати і сприймати інформацію та підтримувати зв'язок до завершення акту спілкування);
- інформаційну (обмін інформацією, запитаннями і відповідями);
- спонукальну (заохочення адресата до певних дій);
- координаційну (узгодження дій комунікантів);
- пізнавальну (адекватне сприйняття і розуміння змісту повідомлень);
- емотивну (обмін емоціями);
- налагодження стосунків (розуміння свого місця в системі рольових, статус них, ділових, міжособистісних стосунків); регулятивну (залежно від мети, яку ставить перед собою адресант, він і організовує своє спілкування, дотримується певної стратегії й тактики).

Усі ці функції між собою тісно взаємодіють у процесі спілкування.

Професійне спілкування у сфері ділових взаємостосунків репрезентує й інші функції:

- інструментальну (отримання і передавання інформації, необхідної для здійснення певної професійної дії, прийняття рішення);
- інтегративну (засіб об'єднання ділових партнерів для спільного комунікативного процесу);
- функцію самовираження (демонстрування особистісного інтелекту і потенціалу);
- трансляційну (передавання конкретних способів діяльності);

- функцію соціального контролю (регламентування поведінки, а іноді (коли йдеться про комерційну таємницю) й мовної акції учасників ділової взаємодії);
- функцію соціалізації (розвиток навичок культури ділового спілкування);
- експресивну (намагання ділових партнерів передати і зрозуміти емоційні переживання один одного.) [3]

Під час уточнення ключових понять, на основі аналізу наукової літератури констатовано парадоксальний факт: у процесі розвитку наук, пов'язаних з культурою, уваження про неї не конкретизуються, а навпаки, втрачають визначеність. На підставі аналізу філософської, соціологічної, лінгвістичної та психологопедагогічної літератури визначено, що культура спілкування є одним із центральних компонентів професійної культури економіста. Вона інтегрує в собі комплекс знань, цінностей, зразків поведінки, характерних для ситуацій ділового спілкування, а також умінь широко застосовувати їх на практиці з метою забезпечення ефективності спільної діяльності. Культура професійного спілкування характеризується рівнем розвитку комунікативних знань та умінь і дозволяє здійснювати міжсуб'єкту взаємодію, спрямовану на ефективне виконання професійних обов'язків.

На основі аналізу результатів досліджень вчених щодо сутності і компонентного складу культури професійного спілкування майбутніх економістів уточнено поняття «культура професійного спілкування фахівців економічного профілю», яке ґрунтується як інтегративне новоутворення, що забезпечує позитивний результат у ситуаціях ділового спілкування і об'єднує культурно-специфічні знання, пов'язані з моделями бізнес-аналізу; поведінкові та соціолінгвістичні уміння, які уможливають адаптацію до різних обставин ділового спілкування; особистісні якості, які сприяють розвитку позитивного й толерантного ставлення до комунікативної взаємодії.

Сутність культури професійного спілкування економістів полягає в поєднанні морально-етичних норм, загальнолюдських цінностей тощо. Дослідивши роботи науковців, що вивчали проблему форму-

вання культури професійного спілкування фахівців різних галузей, а також специфіку професійної діяльності фахівців економічного профілю, відокремлено взаємопов'язані компоненти культури їхнього професійного спілкування: мотиваційно-ціннісний, когнітивно-пізнавальний, інтерактивно-діяльнісний, комунікативно-мовний і емоційно-вольовий.

Зазначені компоненти культури професійного спілкування економіста тісно переплітаються. Кожен з них включає комплекс відповідних знань, умінь, навичок, правил і норм спілкування. Мотиваційно-ціннісний компонент культури професійного спілкування майбутнього фахівця економічного профілю містить комплекс потреб, мотивів і ціннісних орієнтацій, які визначають комунікативну спрямованість фахівця, успішність його співпраці з підлеглими та клієнтами.

Зміст мотиваційно-ціннісного компонента також складають знання про прийоми залучення й утримання уваги, здатність об'єктивно оцінювати та регулювати свій емоційний стан, розуміти та давати правильну оцінку клієнту (партнеру) по спілкуванню, володіти безконфліктними формами спілкування. Когнітивно-пізнавальний компонент характеризує здатність адекватно, неупереджено сприймати поведінку співробітників, розуміти їхні мотиви і переживання, індивідуальні особливості. Інтерактивно-діяльнісний компонент передбачає здатність обирати найбільш доцільну позицію та стиль спілкування зі співрозмовником у тій чи іншій конкретній ситуації. Комунікативно-мовний компонент культури спілкування економіста характеризує інформаційно-смысловий аспект професійної взаємодії, мовленнєву діяльність: здатність доступно висловлювати думки та почуття, володіти лексичним багатством мови, вербальними і невербальними засобами обміну інформацією з підлеглими. Емоційно-вольовий компонент проявляється в адекватності емоційних реакцій комунікативній інтуїції, умінні правильно обрати інтонацію, експресивно застосовувати лексику й відповідно на неї реагувати. Викладене вище дає підстави для визначення комплексу педагогічних

умов формування культури професійного спілкування у майбутніх фахівців економічного профілю у закладах вищої освіти.

У науковій літературі поряд із поняттям “професійне спілкування” часто використовується термін “ділове спілкування” і вживаються як синоніми. Крім того, у психологічній літературі досить часто виділяються два типи спілкування – неформальне і формальне. Перше суб’єктивне, нерегламентоване, його мета й характер багато в чому визначаються особистими стосунками людей (мати – дитина, чоловік – дружина). Формальне обумовлене соціальними функціями людини, регламентоване за формою та за змістом (керівник – підлеглий).

Ділове спілкування належить до формального, здійснюється у відповідності з деякими правилами і спрямоване на встановлення контактів і підтримку зв’язків між зацікавленими у спільній діяльності суб’єктами. Ділове спілкування, на думку С. І. Ожегова, – це „спілкування, що стосується суспільної, службової діяльності, роботи”. У діловій сфері людина проводить значну частину свого життя. Тут вона грає цілий ряд специфічних ролей: фахівця, керівника, підлеглого, колеги тощо. Кожна роль виконується у певній ситуації і регламентується певними соціальними нормами, правилами. Ділове спілкування характеризується тим, що його мета визначається завданнями того чи іншого виду предметної діяльності – виробничої, обслуговуючої, наукової тощо. Трудова діяльність містить у собі спілкування учасників взаємодії як необхідний засіб забезпечення її ефективності.

Науковцями визначено якості особистості фахівця, який володіє культурою ділового спілкування. Це – духовно-багата особистість, яка має творчі здібності, володіє знаннями базових дисциплін, уміннями та навичками професійного спілкування, генерує нові ідеї та використання нестандартних підходів, впроваджує новітні технології; «...віддана своїй справі, захоплена нею, орієнтована на загальнолюдські цінності, світову й національну духовну культуру» [8]. Вивчаючи підготовку до ділового спілкування представників різноманітних професій, учені недостатньо приділили

уваги проблемі формування готовності майбутніх менеджерів та економістів до комунікації, що зумовлено необхідністю вивчення основних тенденцій навчально-виховної роботи у вищих навчальних закладах економічного профілю.

В яких би формах не здійснювалося спілкування, воно є діловим, якщо його визначальним змістом є соціально-значуща спільна діяльність.

Головним у діловому спілкуванні є предмет спілкування, тобто спільна справа і ставлення учасників до неї. Предметні позиції партнерів є визначальними у процесі спілкування, а здатність розуміти предметні позиції один одного складає необхідну умову успіху ділової комунікації.

Характерні особливості ділового спілкування: предметом ділового спілкування є спільна справа і ставлення учасників до неї; потреба в діловому спілкуванні визначається виробничою необхідністю у розв’язанні проблем і веденні переговорів; мотивами ділового спілкування є інтереси справи; мовні дії регламентуються встановленими правилами поведінки і мають формально-рольовий, не особистісний характер; метою ділового спілкування є розв’язання професійних і соціальних завдань.

Отже, ділове спілкування – це специфічна форма взаємодії людей, що здійснюється на основі встановлених норм і спрямовується на ефективне виконання спільної діяльності. Ділове спілкування властиве людям, які виконують певний вид професійної діяльності. Воно ґрунтується на загальних соціально-психологічних закономірностях і орієнтується на успішне й ефективне виконання професійних обов’язків, включає обмін пропозиціями, вимогами, поглядами, мотивами з метою розв’язання конкретних проблем, підписання угод чи встановлення інших відносин між суб’єктами спільної діяльності

С. Баукіна стверджує, що ділове спілкування – це система суб’єктивних відносин, спрямована на створення ділового мовдуса спілкування на основі взаємодії і продуктивної співпраці, які ведуть до розуміння [1].

На думку С. Бородай, ділове спілкування – це міжособистісна взаємодія, спрямована на досягнення мети професійної ді-

яльності в соціально-політичній та соціально-економічній сфері [4].

Можна зазначити, що поняття «професійне спілкування» та «ділове спілкування» є тотожними.

В окремих дослідженнях синонімом терміну «професійне спілкування» вважається термін «комунікативна взаємодія» або «взаємодія», або «ділова комунікація». Зокрема, комунікативна взаємодія, як стверджує Н. Павлова, це складова спілкування та його інструмент, у процесі і результати якого відбувається обмін ідеями та взаємобогачення мовців [9].

Спілкування, як вважає А. Бодальов, це – взаємодія людей, зміст якої полягає в обміні інформацією за допомогою різноманітних засобів комунікацій з метою встановлення взаємовідносин між людьми [2].

Потрібно зазначити, що Н. Павлова визначає ділове спілкування / комунікацію як спілкування, що забезпечує успіх будь-якої справи і створює необхідні умови для співпраці людей з метою виконання ними визначених завдань і досягнення поставлених цілей [9].

Проте у дослідженні Н. Волкової «професійна комунікація» розглядається як ширше поняття, ніж «професійне спілкування» [6].

Визнаючи необхідність формування комунікативних умінь, здатності до комунікації, учені недостатньо приділили уваги процесу формування культури спілкування, не з'ясували шляхи формування ділової культури майбутніх менеджерів та економістів. Нами не виявлено досліджень, у яких була б обґрунтована технологія цього процесу.

Таким чином, основними напрямками подальшого вирішення проблеми є:

- обґрунтування технологій формування професійного спілкування студентів економічного профілю;
- визначення психолого-педагогічних умов реалізації технології;
- розв'язання питання науково-методичного забезпечення навчально-виховного процесу із використанням сучасних технологій навчання, Інтернету;
- оптимізація навчально-виховного процесу у закладах вищої освіти як засобу

розвитку творчого потенціалу майбутнього економіста.

Вважаємо за доцільне викласти низку якостей та знань, які мають бути притаманні майбутнім фахівцям: 1) здоров'я та фізична сила; 2) інтелектуальність та розумне мислення; 3) моральні якості: розміркована воля, твердість та наполегливість і, якщо необхідно, сміливість, почуття відповідальності; почуття обов'язку та турботи про загальний інтерес; 4) високий рівень загальної культури; 5) загальне управління за всіма найбільш суттєвими функціями» [5].

Ми вважаємо за необхідне підкреслити, що майбутньому економісту зі сформованою культурою професійного спілкування має бути притаманна пізнавальна активність, показниками якої є:

- потреба у знаннях як найважливіший мотив пізнавальної діяльності;
- безпосередній інтерес до процесу пізнання;
- самостійність, відповідальність, творче ставлення до вирішення пізнавальних завдань;
- володіння засобами пізнавальної діяльності, вміння самостійно мислити, виділяти головне, аналізувати;
- прагнення до поглиблення і розширення знань та засобів їх засвоєння;
- уміння застосовувати на практиці засвоєні знання [10].

Отже, для ефективної професійної діяльності фахівець економічного профілю повинен постійно самовдосконалюватися: пізнавати нове, виділяти та аналізувати його, вдало використовувати у роботі.

Е. Герасимова, Н. Зубарева, Г. Чайка, Т. Чмут, Р. Fontaine довели, що для практичної підготовки економістів, для ефективного партнерського спілкування є необхідною культура спілкування або комунікативна взаємодія, яка сприяє особистісному та професійному розвитку людини.

Висновки. Майбутній фахівець економічного профілю повинен сформувати в собі під час навчання у вищому навчальному закладі високу культуру, яка є синтезом національної, професійної, корпоративної культур та культури спілкування і управління.

Як свідчить аналіз базових понять, вони є тісно пов'язані між собою, їх елементи взаємно переплітаються. Діяльність економіста має свої особливості: уміння працювати з персоналом та ухвалення управлінських рішень, вирішення питань економічних взаємовідносин, налагодження контактів, спрямованих на міжнародне співробітництво; ліквідація кризових явищ і проблем підприємства, підвищення його конкурентоспроможності на міжнародному ринку праці та послуг, що, безперечно, відображається на культурі ділового спілкування. Зокрема, під час комунікативної взаємодії співрозмовники спираються на національні культурні цінності тієї держави, мовою яких здійснюється спілкування, враховуючи їх під час контактування.

Комунікативна культура поєднується з високою управлінською культурою, без чого неможливий успіх діяльності майбутніх економістів. Ділове спілкування орієнтується на досягнення кінцевих результатів економічної діяльності, на відродження і піднесення економіки.

З'ясовано, що зміст культури професійного спілкування полягає в поєднанні морально-етичних норм, загальнолюдських цінностей, які регулюють поведінку, взаємовідносини та професійну діяльність у сфері виробництва, під час ділових переговорів, презентацій, укладанні угод; умінні переконати партнера і вплинути на нього з метою досягнення позитивного результату міжсуб'єктної взаємодії; в умовах ринкових відносин приймати управлінські рішення, розв'язувати професійні завдання, налагоджувати контакти з представниками іноземних підприємств. Враховуючи важливість комунікативної функції, вченими досліджено процес формування готовності до ділового спілкування та формування комунікативних умінь фахівців економічного профілю.

Використана література

- Баукина С. А. Обучение коммуникативной тактике делового общения студентов экономического профиля (немецкий язык, неязыковой вуз): дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.02 / Баукина Светлана Алексеевна. – Саранск, 1999. – 169 с.
- Бодалёв А. А. Личность и общение: [избр. труды] / А. А. Бодалёв. – М.: Педагогика, 1983. – 271 с.
- Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики / Бацевич Ф.С.- К.: Видавничий центр «Академія», 2004. – 344с.
- Бородай С. А. Формирование коммуникативных умений и навыков у студентов экономических специальностей: дис.... кандидата пед. наук: 13.00.08 / Бородай Светлана Алексеевна. – Чебоксары, 2004. – 199 с.
- Виноградський М. Д., Виноградська А. М., Шканова О. М. Організація праці менеджера: [навч. посіб. для студ. екон. вузів] / М. Д. Виноградський, А. М. Виноградська, О. М. Шканова. – К.: Кондор, 2007. – 414 с.
- Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація: [Навч. посіб.] / Н. П. Волкова. – К.: ВЦ «Академія», 2006. – 256 с.
- Гриньова В. Педагогічна культура викладача вищого навчального закладу / В. Гриньова // Вища освіта України. – 2006. – № 4. – С. 58–61.
- Колетвинова Н. Д. Формирование профессиональной коммуникативности студентов на языковых факультетах педвузов: дисс.... канд. пед. наук: 13.00.01 / Колетвинова Наталья Дмитриевна. – Казань, 1999. – 338 с.
- Павлова Н. Ю. Формирование коммуникативной компетентности у студентов экономического вуза в процессе изучения иностранного языка: дисс.... кандидата пед. наук: 13.00.01 / Павлова Наталья Юрьевна. – Хабаровск, 2005. – 198 с.
- Пиндик О. Г. Педагогічні умови розвитку пізнавальної активності студентів вищих навчальних закладів економічного профілю (на матеріалі вивчення іноземної мови): автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук: спец. 13.00.09 «Теорія навчання» / О. Г. Пиндик. – К., 2003. – 21 с.